

ANAYASAL İLKELER İŞİĞINDA YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ: AVUKATLIK BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE LIGHT OF CONSTITUTIONAL PRINCIPLES: A REVIEW IN THE CONTEXT OF LAWYERS

Nadire ÖZDEMİR*

Deniz POLAT**

Özet: İlk robot avukatlardan Ross, yapay zekâ teknolojileriyle birlikte hukuk ve avukatlık mesleğinde yaşanan dönüşümü daha da tartışılabilir hâle getirmiştir. Tartışmalar daha çok meslek etiği, savunma hakkı, hakkaniyet, adil yargılanma ilkesi ve ayrımcılık yasağı çerçevesinde yürütülmektedir. Hukuk dünyasında yapay zekâ teknolojilerinin nesnel, şeffaf ve önyargıdan arındırılmış bir yargılamaya hizmet etmesinin mümkün olup olmadığı sorusu tartışılırken yapılan yarar/zarar hesaplamasının temelinde çoğulcu demokratik anayasal ilkeler yer almalıdır. Söz konusu teknolojilerin kullanımına ilişkin yol gösterici olan bu ilkeler, yapay zekâ avukatların meslek etiğine, ayrımcılık yasağına, savunma hakkı özelinde adil yargılanma hakkına ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesine etkisini incelemeyi de gerekli kılmaktadır. Yapay zekâ avukatların işlevsel oldukları ve insan gücüne ayrılması gereken zamanı azalttığı açıktır. Bununla birlikte söz konusu teknolojilerin hakkaniyet olarak adaletin gerçekleştirildiği bir hukuk düzenine ne ölçüde fayda sağlayacağına dair uzun vadeli bir öngörü yapmak güçtür. Bu faydanın gerçek kılınabilmesi için disiplinler arası bir çalışmayla, yapay zekâ avukatların kullanımında teknolojinin ve algoritmaların yaratacağı risklerin en aza indirilmesi gerekir. Ancak bu şekilde teknolojik gelişmelerin hukuk sistemine olumlu etkisi ile temel hak ve özgürlükler ve demokratik anayasal ilkeler arasındaki adil dengenin sağlanması mümkün olur. Bu kapsamda, yapay zekâ teknolojilerinin hukuk hayatında kullanımına ilişkin ulusal üstü düzenlemeler, kılavuzlar ve konuya ilişkin uzman raporları ve görüşleri özellikle yardımcıdır.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, naozdemir@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0003- 1406-4833.

** Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, polat@law.ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8085-2032, Makalenin Gönderim Tarihi: 23.02.2023, Kabul Tarihi: 05.05.2023

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Adil Yargılanma Hakkı, Avukatlık, Meslek Etiği, Ayrımcılık Yasağı

Abstract: Ross, one of the first robot lawyers, has made the transformation in law and the legal profession even more controversial with artificial intelligence technologies. Discussions are mostly carried out within the framework of legal ethics, the right to defence, the principle of fairness, right to a fair trial, and the prohibition of discrimination. While answering the question of whether it is possible for artificial intelligence technologies to serve an objective, transparent and prejudice-free trial in the legal world, pluralist democratic constitutional principles should be the basis of the benefit/harm calculation made. These principles, which guide the use of these technologies, make it necessary to examine the impact of artificial intelligence on the professional ethics of lawyers, prohibition of discrimination, the right to a fair trial and therefore on the rule of law. Artificial intelligence lawyers are functional and reduce the time required for human power. However, it is hardly possible to foresee whether these technologies will benefit the legal system in which justice is realized as fairness. To realize this benefit, the risks posed by technology and algorithms in the use of artificial intelligence lawyers should be minimized through an interdisciplinary study. Only in this way it will be possible to achieve a fair balance between fundamental rights and freedoms and democratic constitutional principles, with the positive effect of technological developments on the legal system. In this context, supranational regulations, guidelines and expert reports and opinions on the use of artificial intelligence technologies in legal system are particularly helpful.

Keywords: Artificial Intelligence, Right to a Fair Trial, Lawyers, Legal Ethics, the Prohibition of Discrimination

GİRİŞ

Yapay zekâ teknolojileri ve hukuk, son yılların en güncel ve popüler konuları arasında öne çıkmaktadır. Konuya ilişkin gittikçe derinleşen tartışmalar ve buna paralel şekilde zenginleşen bir literatür söz konusudur. İlgili tartışmalar yapay zekâ teknolojilerinin hukuki statüsüne,¹ hukuki² veya cezai sorumluluğa,³ yapay zekâ ve fikri mül-

¹ Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Zafer Zeytin/Eray Gençay, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, *Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2019, s. 39-70.

² Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Selin Çetin, “Yapay Zekâ ve Hukuk ile İlgili Güncel Tartışmalar, Yapay Zekâ Çağında Hukuk”, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 52-63 (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).

³ Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Gülşah Deniz Atalar, “Cezai Sorumluluk, Yapay Zekâ Çağında Hukuk”, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 64-73. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).

kiyet ilişkisine,⁴ hukuki muhakemeye⁵ veya meslek etiğine⁶ ilişkin çeşitli alanlarda yapılmaktadır. Yapay zekâ ve hukuktaki gelişmeler hukuk aktörlerinin her birini ilgilendirmektedir ve bu anlamda mesleki pratiğe ilişkin sorunlar çok geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Ancak bu çalışmada, tartışmaların daha sınırlı bir alanda, avukatlık mesleği özelinde ele alınması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, çalışmada yapay zekâ teknolojilerinin avukatlık mesleğini nasıl dönüştürdüğü hususu, meslek etiği, savunma hakkı, hakkaniyet, adil yargılanma ilkesi ve ayrımcılık yasası kapsamında kısaca değerlendirilecektir.

1. ROBOT AVUKAT ROSS VE İLGİLİ TARTIŞMALAR

Gittiğiniz bir avukatlık bürosunda size verilen danışmanlığın hazırlık kısmının robot bir avukat tarafından gerçekleştirildiğini hayâl edin. Aklınıza gelen ilk soru ne olurdu? Danışmanlığın içeriğine veya niteliğine ilişkin herhangi bir kuşku duyar mıydınız? Yoksa tam tersi şekilde, güven duygunuz pekişir miydi? Yapay zekâ teknolojilerinin kimi araçlarının avukatlık hizmetinde kullanılması, müvekkiller açısından bu ve benzeri soruları akla getirmektedir. Bu sorular ise özün-

⁴ Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Barış Özçelik, "Yapay Zekânın Veri Koruma, Sorumluluk ve Fikri Mülkiyet Açısından Ortaya Çıkardığı Hukuki Gereksinimler", *Adalet Dergisi* 2021/1, C. 66, s. 87-116.

⁵ Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Douglas Walton, *Argumentation Methods for Artificial Intelligence in Law*, Springer, Heidelberg 2005; Muharrem Kılıç, "Hukuksal Aklın Transhümanistik Temsilleri ve Ontorobotik Varoluş Formları", *Adalet Dergisi* 2021/1, C. 66, s. 15-54.

⁶ Konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Ed Walters, "The Model Rules of Autonomous Conduct: Ethical Responsibilities of Lawyers and Artificial Intelligence", *Georgia State University Law Review*, Vol. 35, No. 4, 2019, s. 1073-1092; Steven John Thompson, *Machine Law, Ethics, and Morality in the Age of Artificial Intelligence*, IGI Global, Hershey 2020; Muharrem Kılıç, "Ethical-Juridical Inquiry Regarding the Effect of Artificial Intelligence Applications on Legal Profession and Legal Practices", *John Marshall Law Journal*, Vol. XIV, No. 2, Spring 2021, s. 202-226. Avukatların mesleki davranış kurallarına ve etik ilkelere ilişkin Uluslararası Barolar Birliği'nin (IBA) Hukuk Mesleği için Uluslararası Davranış Kuralları (International Principles on Conduct for the Legal Profession), Amerikan Barolar Birliği'nin Mesleki Davranış Model Kuralları (Model Rules of Professional Conduct) ve Birleşmiş Milletler'in Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeleri (Basic Principles on the Role of Lawyers) örnek olarak gösterilebilir. Bkz. https://www.icj.org/wp-tent/uploads/2014/10/IBA_International_Principles_on_Conduct_for_the_legal_prof.pdf, e.t. 03.11.2021; https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents/, e.t. 03.11.2021; <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/roleoflawyers.aspx>, e.t. 03.11.2021.

de hak arama özgürlüğü, savunma hakkı ve adil yargılanmaya ilişkin hususlara işaret etmektedir. Öyle ki hakkaniyet olarak adaletin ve dolayısıyla adil yargılanma ilkesinin gerçekleşebilmesi için savunma hakkının tam, yeterli ve etkili olacak düzeyde kullanılması gerektirmek.⁷ Bu hususların, yapay zekâ teknolojilerinin bir ürünü olan robot avukatlar özelinde ise ayrıca değerlendirilmesi gerekir.

2015'te Amerikan *Ross Intelligence* şirketi, hukuki sorunlar üzerine araştırma yapıp çözüm bulmaya programlı *Ross* isimli ilk robot avukatı⁸ hukuk dünyasına tanıştırdı.⁹ İngilizce dilinde sorulan soruları anlayıp cevap veren *Ross*, hukuk bürolarının işini kolaylaştırmak amacıyla programlanmıştı. Söz konusu robot, yargı kararlarına ilişkin bilgileri derleyip toplamayı ve dava sonucunu tahmini de içeren bir tür danışmanlık hizmeti verme özelliklerini haizdi.¹⁰ Hukuk dünyasına tanıştırıldığı günden itibaren *Ross*'u "işe alan" avukatlık bürolarının sayısı gittikçe arttı.¹¹ Öyle ki, onlarca avukatın birlikte yaptığı işi tek başına yapan *Ross*'un kimi avukatların işini kaybetmesine yol açabileceği bile

⁷ ECHR, *Ludi vs. Switzerland*, No. 12433/86, 15.06.1992, para. 49-50; *Artico v. Italy*, No. 6694/74, 13.05.1980, para. 33; *Insanov v. Azerbaijan*, No: 16133/08, 14.03.2013, para. 142, 160. AYMK, Ali Kemal Tekin Başvurusu, No: 2014/875, 02.02.2017, para. 40, 42. Aynı yönde bkz. ABD Federal Yüksek Mahkemesi'nin kararı için bkz. *Burns v. Oluo*, 360 U.S. 252, 257-58 (1959).

⁸ Belirtmekte fayda vardır ki avukatlık mesleğinde kullanılan pek çok hukuk teknolojisi öne çıkmaktadır. Bu sistemler içerisinde kimi kaynaklarda "ilk robot avukat" olarak *Ross* belirtilirken, kimi kaynaklarda ilk robot avukat olarak özellikle trafik cezalarında uzmanlaşmış *DoNotPay* isimli uygulama gösterilmektedir (<https://donotpay.com>, Özden İpçi, Avukatlık Mesleğinde Yapay Zekâ Kullanımı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 39-47).

⁹ Catherine Nunez, "Artificial Intelligence and Legal Ethics: Whether AI Lawyers Can Make Ethical Decisions", *Tulane Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 20, 2017, s. 192-193; Katherine Medianik, "Artificially Intelligent Lawyers: Updating the Model Rules of Professional Conduct in Accordance With the New Technological Era", *Cardozo Law Review*, Vol. 39, No. 4, 2018, s. 1498. *Ross Intelligence*'in yanı sıra Amerika'da yapay zekâ ve hukuk alanında araçlar üreten pek çok şirket söz konusudur. Blue J Legal, Beagle, Everlaw, Ravel Law, Seal ve Legal Robot bunlar arasında sayılabilir. (Bkz. Glen Meyerowitz, "Lawyers, Here's How to Begin Learning About Artificial Intelligence", *RAIL: The Journal of Robotics, Artificial Intelligence & Law*, Vol. 1, No. 4, 2018, s. 261-262).

¹⁰ A. Dory Reiling, "Courts and Artificial Intelligence", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2020, s. 3-5

¹¹ Bununla birlikte, Thomson Reuters and Westlaw'ın kendilerinden veri alındığı iddiasıyla, *Ross* Şirketi'ne dava açmıştır. Söz konusu davanın zorlukları sebebiyle ilgili şirket yeni müşteri kabul etmeyeceğini ve 31 Ocak 2021 itibarıyla *Ross* platformunu kapatacaklarını belirtmiştir. (Bkz. <https://blog.rossintelligence.com/post/announcement>, e.t. 3.9.2021)

öngörülmüştü.¹² Ancak *Ross Intelligence*'ın CEO'su yaptığı açıklamada, robot avukat sisteminin merkezinde hâlâ “insan avukat” olduğunun altını çizerek, robot avukatların içtihat tarama gibi çok vakit alan işleri hallederken, insan avukatların müvekkillerine daha fazla zaman ayırıp daha “yaratıcı” danışmanlıklar sunabileceğine dikkat çekmişti.¹³ Kullanıma sunuldukları günden beri pek çok soruyu gündeme getiren *Ross*, yapay zekâ teknolojileri ve avukatlığa ilişkin literatürde süregelen tartışmalara yenilerini ekledi. Yapay zekâ teknolojilerinin orta ve uzun vadede yol açma ihtimali olan hukuki sorunlar masaya yatırılmakla birlikte söz konusu teknolojilerin avukatlık mesleğini dönüştürme potansiyellerine de işaret edildi. Bu doğrultuda tartışmalar robot avukatların avantajları ve dezavantajları üzerine yoğunlaştı.

Avukatların ciddi bir mesai harcadıkları davaya hazırlık süreçleri düşünüldüğünde, robot avukatların avantajlarının oldukça fazla olduğu söylenebilir. Dava stratejisi belirlemek amacıyla içtihat derlemenin robot avukatlarca üstlenilmesi, insan avukatlara zaman kazandırması açısından büyük bir artı olarak değerlendirilmektedir. *Ross Intelligence* CEO'sunun da belirttiği üzere, insan avukatlar açısından bir bakıma “angarya” sayılabilecek işlerin robotlar tarafından yapılması, avukata söz konusu işlerle uğraşmaya harcadığı zamanı geri kazandıracaktır. Kimi yazarlar, zamandan edinilen bu tasarrufun daha ucuza avukatlık hizmeti sunulmasına vesile olabileceğini de ileri sürmektedir.¹⁴ Gerçekten de hukuki araştırmaya ayrılan zaman avukatlık mesleğinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu noktada, özellikle, saat başı ücretlendirme yapılan bürolarda danışmanlık ücreti belirlenirken insan avukatın daha uzun bir sürede yapacağı işin robot avukat tarafından daha kısa bir sürede yapılabileceği de not edilmelidir. Elbette danışmanlık ücretine yansıyan bu hususun avukatlar arasındaki rekabete de etki edeceğini öngörmek güç değildir.¹⁵ Zira daha kısa sürede hazırlanıp daha uygun fiyata sunulan bir avukatlık hizmeti, avukatlık ücret tarifesini etkileyebilecektir.

¹² Cecille de Jesus, “AI Lawyer “Ross” Has Been Hired By Its First Official Law Firm”, (<https://futurism.com/artificially-intelligent-lawyer-ross-hired-first-official-law-firm>), e.t. 13.10.2021).

¹³ Randall Comer, “AI and the Dawn of the Human Lawyer”, *Ohio Lawyer*, Vol. 31, No. 6, 2017, s. 4.

¹⁴ Medianik, s. 1506-1507. Aynı yönde bkz. İpçi, s. 84.

¹⁵ Medianik, s. 1507.

Öte yandan genel olarak tüm yapay zekâ araçlarının yol açabileceği sorunlara işaret eden akademisyen ve hukuk uygulayıcıları, robot avukatlar açısından da benzer olumsuz eleştirileri gündeme getirmektedir. Eleştirilerin önemli bir kısmı meslek etiği ilkelerine yöneliktir. Robotların da içinde bulunduğu pek çok yapay zekâ teknolojilerinin uygulamada, avukatlık meslek etiği ilkelerine yönelik soru işaretleri sunduğu belirtilmektedir. Söz konusu meslek etiği ilkelerinden öne çıkanı da avukat ve müvekkil arasındaki sır tutma ilkesidir. Örneğin, avukatların müvekkillerine ait bilgilerin gizliliği, yapay zekâ araçlarının üçüncü taraf satıcılar tarafından sağlandığı durumlarda ihlale açıktır.¹⁶ Dolayısıyla yapay zekâ araçlarını kullanan avukatların, taraf gizliliğini sağlamak hususunda daha titiz davranması gerektiği ileri sürülmektedir.

Yapay zekâ ve avukatlık ilişkisine yönelik soru işaretlerinden bir diğeri de robot avukatın sunduğu danışmanlığın önyargılı olup olmayacağı ve de bununla ilgili olarak şeffaflık ilkesinin gözetilip gözetilmeyeceğine ilişkindir. Elbette hukuk pratiğine ilişkin önyargılar, özellikle önyargılı bilgileri kullanan robot avukatlar açısından da söz konusu olacaktır. Önyargılı düzenlemeleri veya önyargılı içtihatları esas alarak görüş oluşturan robot avukatların sunduğu hizmetler, özünde eşitliğe aykırı hususlar barındırabilecektir. Üstelik, yapay zekâ programlarıyla pekiştirilen bu önyargıları seçmek her zaman için kolay değildir.¹⁷ Söz konusu mekanizmaların karmaşık algoritmalar içermesi sebebiyle işleyişin şeffaf olmaması, yargı kararlarına sinmiş olan önyargıların da gizlenmesine veya gözden kaçmasına sebep olabilmektedir.¹⁸ Bu soru-

¹⁶ Lam Chen Meng, "Impact of Artificial Intelligence on the Professional Responsibilities of Lawyers", *Singapore Law Review*, Vol. 37, 2019-2020, s. 57. Konuya ilişkin ayrıca bkz. M. R. Calo, "Robots and Privacy", *Robot Ethics: The Ethical and Social Implications of Robotics* (ed. Patrick Lin/Keith Abney), MIT Press, Cambridge, London 2014, s. 187-202. Gizliliğe ilişkin söz konusu sorun Avrupa Komisyonu'nun 2019'da yayınladığı "Güvenilir Yapay Zekâ için Etik Kuralları: Yapay Zekâ Konusunda Üst Düzey Uzman Grubu (Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence)" başlıklı kılavuzda da konu edilmiştir. Bkz. *EuropEthics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*, 2019, s. 17, European Commission, *Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*, 2019, (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>, e.t. 01.10.2021).

¹⁷ P. J Davis, "Law Without Mind: AI, Ethics, and Jurisprudence", *California Western Law Review*, Vol. 55, No. 1, 2018, s. 180.

¹⁸ Davis, s. 1801-182.

na yönelik çözüm arayışı literatürde ve uygulamada tartışılmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2019'da konuya ilişkin yayınladığı ve yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına dair önemli hususlara dikkat çeken *Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*¹⁹ başlıklı kılavuzda da olası önyargıları önlemek ve elemek için çeşitli önerilere yer verilmektedir. İlgili Kılavuz, veri toplama aşamasında tanımlanabilir ve ayrımcı önyargıların ortadan kaldırılması gerektiğine dikkat çekmektedir.²⁰ Öte yandan, yapay zekâ sistemlerinin oluşturulmasında (örneğin algoritmaların programlanmasında) önyargılar fark edilmeden kullanılabilir. Böyle bir durumda, yapay zekâ sisteminin amacını, gereksinimlerini ve sınırlarını açık ve şeffaf bir şekilde analiz etmek ve ele almak için gözetim süreçleri devreye sokulmalıdır. Kılavuza göre, bu gözetim ve denetim süreçleri, önyargıları bir nebze de olsa engelleyebilir. Ayrıca söz konusu sistemlere yönelik çalışmak üzere farklı sosyal çevrelerden, kültürlerden ve disiplinlerden işe alımlar, fikirlerin çeşitliliğini sağlayabilir.²¹ Bu doğrultuda bir diğer çekince de şeffaflığa ilişkindir.

Yapay zekâ teknolojilerinin karmaşık yapısının yaratabileceği anlaşılabilirlik riskinin hukuk aktörleri açısından hesap verilebilirliği de gölgelediği ileri sürülmektedir.²² Söz konusu karmaşık yapı hem teknik hem hukuki açıdan bir "kara kutu" olarak nitelendirilmektedir.²³ Ayrıca, genel olarak tüm teknolojik araçlara özgü risklerin hukuktaki yapay zekâ araçları için de geçerli olduğu düşünülebilir. Özellikle siber saldırı riski, hukuki sonuçları etkileyecek kadar yapay zekâ sis-

¹⁹ European Commission, *Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*, 2019 (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>, e.t. 01.10.2021).

²⁰ *Ethics Guidelines*, s. 18.

²¹ *Ethics Guidelines*, s. 18. Örneğin Amazon ve LinkedIn'in sistemleri, iş başvurularında uygun aday önermeye yönelik cinsiyetçi bir şekilde çalıştığı iddiası üzerine yeniden gözden geçirilmiştir. Jana Soukupova, "AI-Based Legal Technology: A Critical Assessment of the Current Use of Artificial Intelligence in Legal Practice", *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol. 15, No. 2, 2021, s. 285.

²² Richard M. Re/Alicia Solow-Niederman, "Developing Artificially Intelligent Justice", *Stanford Technology Law Review*, Vol. 22, No. 2, 2019, s. 263.

²³ Hukuk teknolojilerindeki 'karar verme' sürecinin neredeyse anlaşılmayacak kadar karmaşık olması "teknik anlamda kara kutu" olarak nitelendirilirken, algoritma ve verilerin 'ticari sır' olarak saklanması ise "hukuki anlamda kara kutu" olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Soukupova, s. 284-285.

temlerinin aldatıcı ve yönlendirici olarak kullanılmasına yol açabilir.²⁴ Kılavuz’da bu hususa da değinilmiş ve yapay zekâ teknolojilerinin güvenilir olmasına ilişkin birbiriyle örtüşen ve birbirini tamamlayan üç bileşenden söz edilmiştir. Bu bileşenlere göre, öncelikle, yapay zekâ araçları, geçerli tüm düzenlemelere uygun olması anlamında yasal olmalıdır (*lawful*). İkinci olarak söz konusu araçlar, etik ilke ve esaslara²⁵ aykırılık teşkil etmemelidir (*ethical*). Son olarak, söz konusu yapay zekâ aracının kullanımı sırasında iyi niyetle dahi olsa birtakım zararların ortaya çıkması olası olduğundan, sistemin gerek teknik gerekse sosyal açıdan sağlam (*robust*) olmasına özen gösterilmelidir.²⁶ Bu doğrultuda, hukuki uzmanlığın yanı sıra, başka uzmanlıkların da devreye girerek risklerin en aza indirilmesi gerekmektedir. Hatta tam da bu nedenle, ulusal sınırların ötesinde etki gösteren yapay zekâ sistemlerinin kullanımında ortaya çıkabilecek olası sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin küresel nitelik taşıyabileceği gözden kaçmamalıdır.²⁷

Yapay zekâ teknolojilerinin avukatlık mesleğinde kullanımına ilişkin yukarıda kısaca belirtilen hususlar avukatlık mesleğinin dönüşümüne de katkı sunmaktadır. Söz konusu dönüşümün ise birtakım anayasal ilkeleri ön plana çıkardığı ve ilgili tartışmaların bu ilkeler ışığında sürdüğü görülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle yapay zekâ teknolojilerinin avukatlık mesleğini ne şekilde dönüştürebileceği kısaca ele alınarak söz konusu dönüşüm hukuk devleti ilkesinin ayrılmaz parçası olan adil yargılanma hakkı ve ayrımcılık yasağı bağlamında değerlendirilecektir.

²⁴ Darshan Bhora/Kuldeep Shravan, “Demystifying the Role of Artificial Intelligence in Legal Practice”, *Nirma University Law Journal*, Vol. 8, No. 2, 2019, s. 11.

²⁵ Bu ilke ve esaslardan özellikle “birey özerkliğine saygı” (respect for human autonomy), “zararın önlenmesi” (prevention of harm), “adil yargılanma” (fair trial), “açıklanabilirlik” (explicability) ilkeleridir. Bkz. European Commission, Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019, s. 12-13. Yine, Avrupa Komisyonu, tartışılan etik sorunların nasıl ele alınacağına ilişkin görüşler içeren Yapay Zekâ Üzerine-Mükemmellik ve Güvene İlişkim Avrupa Yaklaşımı başlıklı Raporu’nu (White Paper on Artificial Intelligence-a European Approach to Excellence and Trust) 2020 yılı Şubat ayında kamunun görüşüne de sunmuştur. Bkz. White Paper on Artificial Intelligence-a European Approach to Excellence and Trust, Brussels, 19.2.2020, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf, e.t. 09.10.2021.

²⁶ Ethics Guidelines, s. 5.

²⁷ Ethics Guidelines, s. 5.

2. YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİNİN AVUKATLIK MESLEĞİNİ DÖNÜŞTÜRMESİ

Yapay zekâ teknolojilerinin hukuk alanında kullanımı hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır. Mesleki pratiklere bakıldığında, yapay zekâ araçları gittikçe genişleyen bir alanda ve çok sayıda kullanıcıya ulaşmış durumdadır. Belge tarama ve yönetimi, hukuki araştırma, sözleşme inceleme,²⁸ dava stratejisi belirleme, jüri seçimi ve dava sonucunu tahmin etmeye kadar pek çok konuda yapay zekâ teknolojilerinden faydalanılmaktadır.²⁹ Yapay zekâ teknolojileri her dönem avukatlık mesleğini etkilemiştir ve yeni gelişmelerin orta ve uzun vadede avukatlığı yeniden şekillendireceği öngörülmektedir.³⁰ Yapay zekâ teknolojilerinin insan avukatların sunduğu hizmetleri kısmen üsteleneceği bilinmekle birlikte, bu teknolojileri avukatlık hizmetlerinde sorunsuz ve yaratıcı şekilde kullanabilen avukatların da yeni roller yükleneceği ve bu anlamda mesleğe yönelik yeni becerileri haiz avukatlara ihtiyacın artacağı da öngörülmektedir.³¹

Söz konusu teknolojiler, öncelikli olarak hukuki bilgiye erişim yollarını dönüştürmüştür. Bu dönüşümü üç evreyle özetleyen *Benjamin Alaria et al*, ilk başta içtihatlar, hukuk dergiler, raporlar gibi basılı materyallerin kullanıldığını, daha sonra yargısal metinlerin çoğunun dijital ortama aktarıldığını ve nihayetinde son aşamada ilgili bilgileri daha kolay taramaya ve dava sonucunu tahmin etmeye yönelik teknolojik

²⁸ Sözleşmelere özel KIRA sistemi yapay zekâ teknolojileri arasında öne çıkmaktadır. İlgili sözleşmelerden ve hukuki belgelerden hükümleri saptamaya yarayan KIRA, gizli riskleri bulmak için bir sözleşmeyi diğer birçok sözleşmeyle karşılaştırabilmektedir. Bkz. Bhora/Shravan, s. 8. Benzer şekilde Ebrevia ve Lawgeex sistemleri de sözleşme taramada kullanılan yapay zekâ araçlarıdır. Bkz. Bhora/Shravan, s. 9-10.

²⁹ A. E. Davis, "The Future of Law Firms (and Lawyers) in the Age of Artificial Intelligence", *Direito Gv Law Review*, Vol. 16, No. 1, 2020, s. 3-5; J. L. Labowitz/J. Ortiz, "Happy Birthday Siri: Dialing in Legal Ethics for Artificial Intelligence, Smartphones, and Real Time Lawyers", *Texas A&M Journal of Property Law*, Vol. 4, No. 5, 2018, s. 409.

³⁰ Bu dönüşüme ilişkin detaylı bir öngörü için bkz. Nagihan Özdemir, "Yapay Zekâ Işığında Avukatlık Mesleğinin Dönüşümü: Üniversiteler ve Baroların Rolü", *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 40-45. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021). Yine mesleğin dönüşümüne ilişkin bkz. Kılıç, 2021, s. 204-208.

³¹ John Armour et al., "Augmented Lawyering", http://ssrn.com/abstract_id=3688896, e.t. 20.1.2022, s. 56-58, 66.

araçların kullanıldığını belirtir.³² Bu gelişim süreci, avukatlık pratiğine yönelik başka dönüşümlere de vesile olmuştur. Örneğin, söz konusu bilgiye erişim kolaylığının avukatlık bürolarındaki özellikle daha çok “angarya” olarak nitelendirilebilecek iş yükünün paylaştırıldığı kalabalık genç avukat sayısını azaltacağı; muhakeme odaklı bir hizmet sunmak üzere eğitilmiş avukatlardan oluşan hukuk bürolarının hiyerarşik değil, yatay biçimde yapılanmasına olanak tanıyacağı ve nihayetinde tüm bu değişimlerin avukatlık ücretlerine de yansıtacağı öngörülmektedir.³³ Dolayısıyla hukuki bilgiye daha rahat bir şekilde erişilmesi, orta ve uzun vadede avukatlık bürolarının yapısını değiştirerek danışmanlık ücretini de etkilemesi söz konusu olabilecektir.

Yapay zekâ teknolojilerinin avukatlığın da parçası olduğu hukuk pratiğine yönelik tutumları değiştireceği ve hukuk sistemine yeni değerler aşılayacağı da tartışılmaktadır.³⁴ Bu doğrultuda söz konusu teknolojiler, hukuk literatürüne yeni kavram ve terimleri de getirmiştir. Aslında hukuk dünyasında uzun süredir geçerli olan birtakım program ve veri analizi araçları, “kodlanmış adalet” (*codified justice*) kavramının tartışılmasına vesile olmuştur. Bir tür “hukuk algoritması”na işaret eden kodlanmış adalet, “standartlaştırılmış prosedürlerin bir dizi olguya rutin bir şekilde uygulanması” anlamına gelmektedir.³⁵ Bu tür bir standardizasyonun temel amacı, karar vermede hukuk aktörlerinin takdir yetkisini (yani insan faktörünü) olabildiğince azaltarak, keyfiliğin ve önyargının önüne geçip tutarlılığı ve şeffaflığı artırmaktır.³⁶ Dolayısıyla yapay zekâ teknolojilerinin herhangi bir yazılım desteğinden farklı olduğu ve sağlayacağı avantajların veya yol açacağı dezavantajların ötesinde, avukatlık mesleğini ve adalete ilişkin algıları da dönüştüreceği göz önünde bulundurulmalıdır. Not etmek gerekir ki, karar vermede insan faktörünün mümkün olduğu kadar azaltılması, önyargılardan arındırılmış bir tutarlılık için etkili bir yöntem olarak düşünülebilse de avukatların şu an için sunduğu hizmetlerin doğasında yer alan birtakım hususları yapay zekâ teknolojilerinin insani

³² Benjamin Alarie *et al.*, “How Artificial Intelligence Will Affect The Practice of Law”, *University of Toronto Law Journal*, Vol. 68, No. 1, 2018, s. 112.

³³ Davis A. E, s. 7.

³⁴ Re/Solow-Niederman, s. 247.

³⁵ Re/Solow-Niederman, s. 253-254.

³⁶ Re/Solow-Niederman, s. 254.

bir hassasiyetle gerçekleştiremeyeceği de ileri sürülmektedir. Bununla ilgili olarak muhakemenin (*judgement*), empatinin (*empathy*), yaratıcılığın (*creativity*) ve uyum yeteneğinin (*adaptability*), yapay zekâ teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilebildiğini söylemek zordur.³⁷ İnsani muhakemeye özgü takdir yetkisine işaret eden bu gibi özelliklerin, kimi zaman savunma hakkının işlevsel biçimde kullanılabilmesi, hakkaniyet olarak adaletin gerçekleştirilebilmesi ve dolayısıyla adil yargılama ilkesine uygun hareket edilebilmesi için gerekli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu anlamda, avukatlık mesleğinde karşımıza çıkan yapay zekâ teknolojilerine ilişkin söz konusu gelişmeler, savunma hakkı ve bu hakla bütün olan adil yargılanma ilkesi, hak arama özgürlüğü, delil gösterme, hukuki dinlenilme ve ayrımcılığa uğramama hakkı gibi bir takım hak ve ilkelere yönelik tartışmaları da içinde barındırmaktadır.

3. HUKUK DEVLETİ, ADİL YARGILANMA HAKKI VE AYRIMCILIK YASAĞI BAĞLAMINDA AVUKATLIK ÖZELİNDE YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ

Hukukun üstünlüğüne ve bağlayıcılığına olan güven, hukuk mesleğine güveni de gerektirir. Avukatlık özelinde hukuk mesleğine güven ise avukat-müvekkil arasındaki güvene, avukatlık hizmetinin şeffaflığına ve bu hizmetin sunulmasında eşit işlem yapma ilkesine riayet edilmesine bağlıdır. Bu nedenle, hukuk devleti ilkesi ile avukatlık mesleği arasında ayrılmaz bir bağ olduğunu söyleyerek başlamak gerekir.

Hukuk devleti esas itibarıyla keyfi yönetim tehlikesini en aza indirmeyi amaçlar. Ancak, bu, herhangi bir hukuk düzeninde bulunması gereken erdemlerden yalnızca biridir ve bunun farklı ilkelerle dengelemesi gerekir.³⁸ Başka bir ifadeyle, dar anlamda hukuk devleti, hak ve özgürlüklerin korunması ve hakkaniyet olarak adaletin gerçekleştirilebilmesi için yeterli değildir. Bunu sağlayabilmek için hem şekli hem de maddi açıdan adil olan yöntem ve içerikler gerekir.³⁹ Dolayısıyla, adil bir sonuç için hem maddi adaletin hem de şekli adaletin

³⁷ Davis A. E., s. 6.

³⁸ Joseph Raz, "The Rule of Law and Its Virtue", *The Authority of Law: Essays on Law and Morality* içinde, Oxford University Press, Oxford 1979, s. 211, 228.

³⁹ Michel Rosenfeld, "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy", *Southern California Law Review*, Vol. 74, 2001, s. 1314.

gerekli olduğu not edilmelidir.⁴⁰ Yine, hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilebilmesi için kişilerin yalnızca hak özneleri olarak tanınması da yeterli değildir. Aynı zamanda, işlevsel hak arama araçları ve yöntemleri sunulmalıdır. Hukuk devletinin, hak arama özgürlüğü, savunma hakkı, adil yargılanma hakkı ve ayrımcılık yasağı gibi birtakım hak ve ilkelerle bir bütün olarak ele alınması da bundandır⁴¹.

Bir hakkın tanınmasını anlamlı kılan, olası ihlallere karşı onun aynı zamanda yargısal bir güvenceye kavuşturulmuş olmasıdır.⁴² Bu nedenle, hak arama özgürlüğü pozitif hukukta tanınan diğer hakların da ön şartı ve şekli güvencesi niteliğindedir.⁴³ Adil yargılanma hakkı da öncelikle hak arama özgürlüğünün gerçekleşebilmesi ve etkili biçimde kullanılabilmesi için büyük öneme sahiptir⁴⁴. Öyle ki, işlevsel hak arama araçlarının tanınabilmesi ve güvenceye alınabilmesi ancak hukuk devletinin esaslı unsuru olan adil yargılanma hakkının tanınması ve gerçekleştirilmesiyle mümkündür.⁴⁵

Adil yargılanma hakkı, yargılama öncesinde, yargılama sırasında ve yargılama sonrasında karşılanması gereken haklar ve ilkeleri barındırır. Bu anlamda, tüm bu aşamalara ilişkin yöntemsel ilkeleri belirleyerek, nesnel bir yargılama sonucunda adil bir karara varmayı güvence altına alır ve böylece hukuk devletinin temel unsurunu oluşturur.⁴⁶

⁴⁰ Gülriz Uygur, "Adalet ve Hukuk Devleti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 53, S. 3, 2004, s. 30. Şekli adalet ve hukuk devleti ilişkisi için ayrıca bkz. John Rawls, *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Cambridge 1994, s. 235.

⁴¹ Deniz Polat Akgün, "Adil Yargılanma Hakkı ve Hukuk Devleti Işığında "Şiddete Uğramış Kadın Sendromu" Üzerine Bir İnceleme, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 1, 2022, s. 155.

⁴² İbrahim Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku I: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*, İmge Kitabevi, 7. b., Ankara 2013, s. 127.

⁴³ Kaboğlu, s. 144. Türk Anayasa Mahkemesi'ne göre de hak arama özgürlüğü; haksız işlerlik ve önem kazandıran, insanlık yaşamında yadsınamaz bir yeri olan ve toplumsal barışı güçlendiren bir dayanak ve adaleti bulma, hakkı olanı elde etme ve haksızlığı giderme uğraşının da uygar bir yöntemidir. Bkz. AYMK, E. 1991/2, K. 1991/30, k.t. 19.9.1991, RG. 16.09.1992, S. 21347.

⁴⁴ Polat Akgün, s. 155.

⁴⁵ Bkz. Tom Bingham, *The Rule of Law*, Penguin Books, London 2011, s. 90. Anayasa Mahkemesi'nin aynı yöndeki kararları için bkz. AYMK, E. 1992/8, K. 1992/39, k.t. 16.06.1992; E. 2004/25, K. 2008/42, k.t. 17.01.2008; Nevruz Bozkurt Başvurusu, No: 2013/664, 17.09.2013, para. 32.

⁴⁶ Bkz. Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4*, Avrupa Konseyi Yayını, Ankara 2018, s. 1. Adil yargılanma hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde ve 1982 Anayasası'nın 36. maddesinde güvenceye alınmıştır. Sözleşme'ye göre, yargıla-

Bununla birlikte, adil yargılanma hakkı bakımından önemli olan sonuçtan çok yargılama sürecinin tamamıdır.⁴⁷ Bu nedenle, yargılamanın tüm yöntemsel gerekliliklerini içeren “uzun bir liste” (*laundry list*) adil yargılanma kavramını oluşturur.⁴⁸ Dolayısıyla adil yargılanma ilkesi hem içerik hem de sonuca yönelik olarak adil bir karar verilip verilmediğinden önce, adil bir karar verilebilmesi için gerekli tüm koşulların sağlanıp sağlanmadığıyla ilgilenir.⁴⁹ Avukata danışma ve onunla iletişim kurma hakkı da bu koşullar arasında yer alır. Kuşkusuz, eşit işlem görme ve ayrımcılığa uğramadan bu hakkı kullanabilme de avukata erişim hakkının gereklerindendir. Öyle ki, ayrımcılık yasağı bugün, hukuk önünde eşitlik ve hukuken eşit korunma ilkelerinin ötesinde hukuk karşısında eşitlik ve hukuken eşit yararlanma ilkelerini de kapsamaktadır.⁵⁰

manın kanunla kurulan, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde, makul sürede, açık/aleni ve hakkaniyete uygun olarak yapılması gerekir. Sözleşme’de yer alan açık teminatlar dışında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, birtakım örtülü güvenceleri de adil yargılanma hakkı kapsamında ele almaktadır. “Çelişme ilkesi”, “silahların eşitliği ilkesi”, “mahkemeye başvurma hakkı”, “gerekçeli karar hakkı”, “susma hakkı”, “kendini suçlayıcı delil sunmaya zorlanamama hakkı”, “duruşmada hazır bulunma hakkı”, “duruşmaya etkili katılma hakkı” ve “delil sunma hakkı” bunlar arasındadır. Bkz. İnceoğlu, s. 112; F. Gökçen Taner, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 46-47; Jeremy Waldron, “The Rule of Law and the Importance of Procedure”, Nomos 50: Getting The Rule of Law (ed. James E. Fleming), New York University Press, New York 2011, s. 5-6.

⁴⁷ Karen Reid, A Practitioner’s Guide to The European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, Londra 1998, s. 50.

⁴⁸ Bkz. Waldron, s. 3-31, özellikle s. 3-7. Ayrıca bkz. John Gardner, “The Supposed Formality of the Rule of Law”, Law as a Leap of Faith: Essays on Law in General, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 195-221.

⁴⁹ İnceoğlu, s. 1. Buna karşılık, AİHM’ye göre açıkça hatalı bulgulara dayanan bir karara varan, taraflarca sunulmuş olan savları, delilleri ve mütalaaları önyargısız biçimde incelemeyen bir yargı organı, adil ve hakkaniyetli yargılama yapma yükümlülüğünü ihlal etmiş olur. Bu nedenle, istisnai de olsa, yargı kararlarının içeriğinin de adil olup olmadığının denetlendiğini söylemek mümkündür. Bkz. ECHR, Kraska v. Switzerland, No. 20398/92, 19.04.1993, para. 30; Reid, s. 50.

⁵⁰ Ulaş Karan, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 69. AİHS’nin 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağı hem bir hak hem de Sözleşme’ye hâkim temel bir ilkedir. AİHM de meşru amaç taşımayan, ölçülü, makul ve nesnel olmayan farklı muamelelerin ayrımcı kabul edileceğini belirtmektedir. Bkz. ECHR, Rasmussen v. Denmark, No. 8777/79, 28.11. 1984, para. 38. Türk Anayasa Mahkemesi de AİHM kararlarına gönderme yaparak, ayrımcılığı kısaca nesnel ve makul bir gerekçe olmaksızın, konuyla ilgili olarak benzer durumda olan kişilere farklı muamele edilmesi olarak tanımlamıştır. Buna göre, din, siyasi düşünce, cinsel kimlik gibi kişilik unsurları olan ve kişisel tercihlere

Tüm bu ilke ve esasların, yapay zekâ ve avukatlık mesleği bağlamında yorumu, birtakım soruları akla getirmektedir. “Hangi durumda nasıl davranılırsa adil olunur?” sorusunun cevabını her zaman evrensel ilkeler vermeyebilir. Eğer, evrensel bir ilkeyi somut duruma uyguladığımızda etkili sonuç yaratmıyorsa, adil davranılıp davranılmadığı da bilinemeyecektir. Bu nedenle, ilkeler ile tarafsızlığı, tutarlılığı ve doğruluğu beraberinde getiren adalet düşüncesi tek başına yeterli değildir. Adaletin gerçek kılınabilmesi için birçok şarttan her birinin, bir diğeri için gerekli olduğu düşünülmelidir. Hakkaniyet de bu şartlardan biri olarak adaletin temelini oluşturur.⁵¹ Özellikle suç isnadı altında olan kişilerin avukat yardımından yararlanabilmesi hakkaniyete uygun bir yargılama süreci için büyük önem taşır. AİHM de içtihatlarında sıklıkla suç isnadı altında olan herkesin bir avukat tarafından temsil edilmesi ve etkili biçimde savunulması çelişme ve silahların eşitliği ilkelerinin ve dolayısıyla da adil yargılanma ilkesinin temel unsurlarından biri olduğunu ifade etmektedir.⁵² Bununla birlikte, insan avukat, kuralları ve içtihatları vekili olduğu tarafa ilişkin elindeki verileri dikkate alarak yorumlayabilecekken, yapay zekâ teknolojisine sahip bir robot avukat yalnızca veri tabanındaki parametreleri dikkate alarak, maddi vakaya konu önceki verileri, mevzuatı ve içtihatları tarayacak ve elindeki vakayı yalnızca bu verilerle karşılaştırarak, muhakeme etmeden/edemeden yargıcın nasıl karar vereceğini tahmin etmeye çalışacaktır. Ortaya koyacağı ve insan avukata yol gösterici olan yasal çözümlemenin çerçevesi de bundan oluşacaktır. Burada gözden kaçırılan önemli husus ise yargıçların daima yalnızca mevzuata göre değil, hukukun izin verdiği ölçüde takdir yetkilerini de kullanarak hükme vardıkları gerçeğidir. Elbette bu durumda karar tahminlerinin birbiriyle çelişme ihtimali doğar. Bu da savunma amaçlı yürütülen tüm çalışmanın eksik kalmasına ve dolayısıyla savunma hakkının işlevsel biçimde kullanılamamasına yol açabilecektir. Konuya ilişkin

dayanan ya da cinsiyet, yaş, engellilik gibi tercih yapılamayacak olan birtakım kişisel özelliklere dayanarak fırsatlar sunulmasının önlenmesi veya fırsatlardan mahrumiyet ayrımcılık olarak nitelendirir. Bkz. AYMK, Tuğba Arslan Başvurusu, B. No. 2014/256, 25.06.2014, para. 112.

⁵¹ John Rawls, “Justice As Fairness”, *The Journal of Philosophy*, Vol. 54, No. 22, 1957, s. 658.

⁵² ECHR, Krombach v. France, No. 29731/96, 13.02.2001, para. 89; Loboda v. Ukraine, No. 8865/06, 17.11.2016, para. 33.

yöneltilen eleştirilerden biri de budur. Hukuk teknolojilerindeki veri çoğu zaman hukuki hikâye ve bağlamdan bağımsız uygulanabilmektedir. Bu da başka bir hikâyeye ait ve o bağlama özgü verinin, ilgisiz bir hikâyeye ve bağlama uyarlanması riskini taşımaktadır.⁵³ Öyle ki, yapay zekâ yazılımının, davanın tarafının eğitim durumunu, işsiz olup olmadığını, gelir seviyesini ve ceza yargılamasına konu bir davada kişiyi suça yöneltebilecek diğer etkenleri gerektiği şekilde dikkate alıp değerlendiremediği ve bu nedenle de aldığı kararların doğruluk payını saptamada risk taşıdığı endişesi dile getirilmektedir.⁵⁴ Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (*European Commission for the Efficiency of Justice/CEPEJ*) tarafından kaleme alınan “Yapay Zekânın Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı” (*European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment*)” kapsamında da aynı konulara dikkat çekilmektedir. Şart’a göre, “tahmine dayalı bir adalet aracı” olarak robot avukatların taraflara büyük avantaj sağladığı, özellikle insan avukatların bir prosedürün başarı şansını ampirik ve sistematik olarak değerlendirerek müvekkillerine daha iyi tavsiye vermelerine olanak tanıdığı kabul edilmektedir.⁵⁵ Ne var ki, robot avukat tarafından hizmet alan bir tarafın kazanma şansının son derece düşük olduğu bir davası da söz konusu olabilir. Böyle bir örnekte başarı şansının düşüklüğü, avukatın müvekkiline yardım etme kararını etkileyebilir mi sorusu önem taşır. Bu soruyu soran Şart, mesleki uygulamanın, hukuki tavsiyeye ihtiyaç duyan kişilerin nihayetinde bundan mahrum kalma riskini en aza indirmeyi amaçlaması gerektiğini söylemektedir.⁵⁶ Yine, daha önce hiç karşılaşmamış bir konuda insan avukatların bilgi, beceri ve deneyimleriyle çözüm üretme ihtimalleri varken, robot avukat bu bakış açısından yoksun kalacak,⁵⁷ emsal kararlar olsa dahi yalnızca verilerinde yer alan bilgilerle bir çeşit karşılaştırma faaliyeti yapabilecektir. Bu anlamda, her somut olayın kendine özgü doğasının olduğu

⁵³ Soukupova, s. 287-288.

⁵⁴ Gizem Yılmaz, “Yapay Zekânın Yargı Sistemlerinde Kullanılmasına İlişkin Avrupa Etik Şartı”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C. 28, S. 1, 2020, s. 46.

⁵⁵ European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment, <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>, e.t. 8.10.2021, s. 14, 48.

⁵⁶ European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment, s. 48.

⁵⁷ İpçi, s. 96.

gerçeğinin robot avukatlarca varsayılan biçimde ihmal edilme ihtimali yüksektir. Dolayısıyla, yapay zekâ teknolojilerinin beraberinde getirdiği riskler de bu kapsamda düşünülmeli ve yalnızca tahmine dayalı bir savunmanın hakkaniyet anlamında adalete ve adil yargılanmaya her zaman için hizmet etmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Yapay zekâ yazılımlı avukatlar aracılığıyla yürütülen savunmalarda yaşanabilecek ve adil yargılanmayı etkileyebilecek öne çıkan sorunlardan biri de yapay zekâ sistemlerinin dezavantajlı bireylerin durumunu kötüleştirme, ayrımcılığa neden olma ve belirli *stereotipler* yaratma ihtimalidir. Bu olasılık aynı zamanda yukarıda da değinildiği üzere yapay zekâ teknolojilerinin sahip olduğu verilerin önyargılardan ne ölçüde arındırılabilmesi ve şeffaf olup olmadığı tartışmasına da işaret eder. Maddi eşitlik ve bireysel adalet, keyfi sınıflandırmaları en aza indirmeye yardımcıdır.⁵⁸ Ancak, acaba, söz konusu teknoloji dava konusu kişi sırf belirli bir gruba dahil olduğu için sınıflandırma temelli işleyerek doğrusal ve tümünden gelimci bir sonuca mı ulaşacaktır, yoksa bireysel adaleti dikkate alarak somut olayı ayrı ele alabilecek midir?⁵⁹ Gerçekten de algoritmalarından kaynaklanabilecek olası ayrımcı sonuçların öngörülmesi ve bunlara ilişkin önlemlerin alınması gerektiği Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu tarafından önerilen Yapay Zekâ Tüzüğü taslağında da kaleme alınmıştır.⁶⁰ Buna göre, avukatların kullandığı ve kullanacağı bu gibi yapay zekâ teknolojilerinin, yönlendirici (*manipulative*) ve dolayısıyla önyargılardan arındırılmış biçimde eşit işlem görme hakkını törpüleyici etkileri olabileceği her daim göz önünde bulundurulmalıdır.⁶¹ Bu çerçevede, ulusal üstü düzenlemelerde de ifade edilen çeşitli esas ve ilkeler, yapay zekâ sistemlerinin dezavantajlı bireylerin durumunu kötüleştirmeyecek şekilde uygulanmasına ışık tutmalıdır.⁶²

⁵⁸ Chris Chambers Goodman, "AI/Esq.: Impacts of Artificial Intelligence in Lawyer-Client Relationships", *Oklahoma Law Review*, Vol. 72, No. 1, 2019, s. 179-180.

⁵⁹ Aynı yönde bkz. Goodman, s. 177 vd.

⁶⁰ Bkz. Regulation of the European Parliament and of the Council, Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts, 2021/0106 (COD), 21.4.2021, s. 4, 11.

⁶¹ *Ibid*, s. 21.

⁶² Bkz. Ethics Guidelines, s. 13. Örneğin, Microsoft şirketinin 2016 yılında, insanlarla iletişim kurması ve bu iletişim sonucunda verilen tepkileri ölçmesi için oluşturduğu Tay isimli çevrimiçi ulaşılabilen bot'a bazı kişilerce verilen cevaplar nedeniyle söz konusu teknolojinin ırkçı ve cinsiyetçi bir veri tabanına sahip hâle geldiği

SONUÇ

Yapay zekâ teknolojilerinin, orta ve uzun vadede avukatlık mesleğini yeniden şekillendirip dönüştürmeye devam edeceğini öngörmek mümkündür. Kuşkusuz, UYAP ve E-devlet gibi avukatların iş yükünü büyük oranda hafifleten yazılımlar mesleki pratiklerin kaçınılmaz bir parçası haline çoktan gelmiştir⁶³ ve nice yeni teknolojiler avukatların işini kolaylaştırarak mesleki pratiğe olumlu bir katkı sunacaktır. Ancak söz konusu teknolojilerin avukatlık mesleğinde kullanımının anayasal ilkelerle uyum içinde olmasına ve zararlı sonuçların önlenmesi için sağlam, tutarlı, güvenli, anlaşılabilir ve denetlenebilir veri işleme yöntemleri ve geniş ölçekli, işlevsel algoritmaların gerekliliğine dikkat çekilmelidir. Bu çerçevede, *Ross* gibi yapay zekâ sistemleri, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler ve adil yargılanma hakkı üzerindeki potansiyel etkileri göz önünde bulundurularak yüksek riskli olarak sınıflandırılmalıdır.⁶⁴ Yargılama öncesinde, sırasında veya sonrasında taraflardan biri tarafından kullanılan yapay zekâ teknolojisine ilişkin algoritmanın yeterli, şeffaf ve sağlam işleyecek biçimde tasarlanmamış olması tüm yargılama sürecini olumsuz etkileyebilir. Öyle ki, bu teknoloji, sunduğu verilerin veya sonuçların doğruluğundan şüphe duysa dahi yargıcın aksi yönde karar vermesini engelleyici psikolojik bir güce de sahip olabilir.⁶⁵ Yine, yapay zekâ teknolojilerinin hukuk sisteminde yer bulabilmesi için teknolojiye dair açık tanım-lamalara ve hukuki çerçeveye ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır. Yazılımların barındırdığı teknik sorunlar, meslek etiği ve sorumluluk esaslarına ilişkin tartışmalı konular öngörülebilir bir hukuki zemine

görülmüştür. Öyle ki, Microsoft şirketi sistemi çalışmaya başlamasından 16 saat sonra kapatmak zorunda kalmıştır. Bkz. <https://www.theguardian.com/technology/2016/mar/24/tay-microsofts-ai-chatbot-gets-a-crash-course-in-racism-from-twitter>; <https://www.forbes.com/sites/kalevleataru/2016/03/24/how-twitter-corrupted-microsofts-tay-a-crash-course-in-the-dangers-of-ai-in-the-real-world/?sh=5cf8b90a26d2>, e.t. 28.12.2021. Konuya ilişkin ayrıca bkz. İpçi, s. 99.

⁶³ Avukatlık ve teknoloji kullanımına ilişkin detaylı bir çalışma için bkz. Başak Buluz, "Türkiye'de Avukatlık Mesleğinde Teknoloji Kullanımı", *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 37-39. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).

⁶⁴ Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts, 2021/0106 (COD), 21.4.2021, s. 28, para. 40.

⁶⁵ Janneke Gerards, "The Fundamental Rights Challenges of Algorithms", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 3, 2019, s. 205-209 (<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051919861773>, e.t. 16.04.2021.)

kavuşturulmalıdır.⁶⁶ Söz konusu olası teknolojik sorunlar denetlenebilir, sağlam ve güvenli yazılımlarla desteklenebilirse, robot avukatların sunacağı önyargıdan bağımsız ve şeffaf bir hukuki yardımından bahsetmek mümkün olabilir. Bununla birlikte, insana özgü muhakeme ve takdir yetisinin gerekli olduğu maddi olayı inceleme, konuya ilişkin içtihatları derleme, değerlendirme ve çıkarım yapma gibi avukatlık mesleğinin özünü oluşturan birtakım eylemlerde yapay zekâ teknolojilerinin gerçekten işlevsel olabileceğini öngörmek için henüz erken olduğunu not etmek gerekir. Öyle ki, içinde birçok farklı hak ve ilkeyi barındıran adil yargılanma hakkı açısından söz konusu teknolojilerde ciddi boşluklar ve eksiklikler olduğu, bu teknolojilerin sistematik biçimde hareket eden pür kanuncu bir anlayışı yansıtan sonuçlara neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu da tamamen yapay zekâ teknolojilerine dayanan bir savunmanın gerçek anlamda eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine uygun olup olmayacağı sorusunu doğurmakta, dolayısıyla adaletin sağlanmasına gölge düşürebileceğine dair bir şüpheyi yol açmaktadır. Buna karşılık, avukatlık mesleğinde yapay zekâ teknolojilerinin hiçbir şekilde kullanılmaması gerektiğini söylemek de doğru olmaz. Odağında insan olan bu teknolojilerin asıl faydası, insan becerilerinin yerine geçmesi değil, aksine onları destekleyip geliştirmesi ve güçlendirmesidir.⁶⁷ Bu nedenle, söz konusu teknolojiler insan becerilerinin geliştirilmesi amacıyla destekleyici olarak kullanıldığı ve sürekli bir denetim altında geliştirildiği takdirde anayasal ilkelemlerle olası çatışmaların daha az olacağı söylenebilir.

⁶⁶ Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2021 yılında yayınlanan “Yapay Zekâya İlişkin Uyumlu Kurallar Koyulması ve Bazı Avrupa Birliği Düzenlemelerinin Değiştirilmesi (Regulation of the European Parliament and of the Council-Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts)” başlıklı düzenleme teklifi bu anlamda dikkate değerdir. Söz konusu düzenleme teklifi yapay zekâ teknolojilerine ilişkin kuralların çerçevesini çizen bir yasal düzenleme olma özelliğini taşımaktadır. Bkz. Regulation of the European Parliament and of the Council-Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts, 2021/0106 (COD), 21.04.2021, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF, e.t. 09.10.2021.

⁶⁷ James Wilson/Paul R. Daughtery, “Collaborative Intelligence: Humans and AI Are Joining Forces”, *Harvard Business Review* 2018, <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces>, e.t. 07.10.2021.

Kaynakça

Kitaplar ve Makaleler

- Alarie Benjamin *et al.*, “How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law”, *University of Toronto Law Journal*, Vol. 68, No. 1, January 2018, s. 106-124.
- Armour John *et al.*, “Augmented Lawyering”, http://ssrn.com/abstract_id=3688896, e.t. 20.1.2022.
- Atalar Gülşah Deniz, “Cezai Sorumluluk”, *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 64-73. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).
- Bhora Darshan/Shravan Kuldeep, “Demystifying the Role of Artificial Intelligence in Legal Practice”, *Nirma University Law Journal*, Vol. 8, No. 2, 2019, s. 1-14.
- Bingham Tom, *The Rule of Law*, Penguin Books, London 2011.
- Buluz Başak, “Türkiye’de Avukatlık Mesleğinde Teknoloji Kullanımı”, *Yapay zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 37-39. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).
- Calo M. R., “Robots and Privacy”, *Robot Ethics: The Ethical and Social Implications of Robotics* (ed. Patrcik Lin/Keith Abney), MIT Press, Cambridge, London 2014.
- Comer Randall, “AI and the Dawn of the HUMAN Lawyer”, *Ohio Lawyer*, Vol. 31, No. 6, 2017, s. 4-6.
- Çetin Selin, “Yapay Zekâ ve Hukuk ile İlgili Güncel Tartışmalar”, *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. (<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324>, e.t. 30.8.2021).
- Davis A. E., “The Future of Law Firms (and Lawyers) in the Age of Artificial Intelligence”, *Direito GV Law Review*, Vol. 16, No. 1, 2020, s. 1-12.
- Davis J. P., “Law Without Mind: AI, Ethics, and Jurisprudence”, *California Western Law Review*, Vol. 55, No. 1, 2018, s. 165-220.
- Gardner John, “The Supposed Formality of the Rule of Law”, *Law as a Leap of Faith: Essays on Law in General*, Oxford University Press, Oxford 2012.
- Gerards Janneke, “The Fundamental Rights Challenges of Algorithms”, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 3, 2019, s. 205-209. (<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051919861773>, e.t. 16.04.2021)
- Goodman Chris Chambers, “AI/Esq.: Impacts of Artificial Intelligence in Lawyer-Client Relationships”, *Oklahoma Law Review* 2019, Vol. 72, No. 1, s. 149-184.
- İnceoğlu Sibel, Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, Avrupa Konseyi Yayını, Ankara 2018.
- İpçi Özden, *Avukatlık Mesleğinde Yapay Zekâ Kullanımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Kaboğlu İbrahim, *Özgürlükler Hukuku I: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*, İmge Kitabevi, 7. b., Ankara 2013.
- Karan Ulaş, *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.

- Kılıç Muharrem, "Hukuksal Aklın Transhümanistik Temsilleri ve Ontorobotik Varoluş Formları", *Adalet Dergisi* 2021/1, S. 66, s. 15-54.
- Kılıç Muharrem, "Ethical-Juridical Inquiry Regarding the Effect of Artificial Intelligence Applications on Legal Profession and Legal Practices", *John Marshall Law Journal*, Vol. XIV, No. 2, Spring 2021, s. 202-226.
- Lacobowitz J.L./ Ortiz J., "Happy Birthday Siri: Dialing in Legal Ethics for Artificial Intelligence, Smartphones, and Real Time Lawyers", *Texas A&M Journal of Property Law*, Vol. 4, No. 5, 2018, s. 407-442.
- Lam Chen Meng, "Impact of Artificial Intelligence on the Professional Responsibilities of Lawyers", *Singapore Law Review*, Vol. 37, 2019-2020, s. 43-60.
- Medianik Katherine, "Artificially Intelligent Lawyers: Updating the Model Rules of Professional Conduct in Accordance With the New Technological Era", *Cardozo Law Review*, Vol. 39, No. 4, 2018, s. 1497-1532.
- Meyerowitz Glen, "Lawyers, Here's How to Begin Learning About Artificial Intelligence", *RAIL: The Journal of Robotics, Artificial Intelligence & Law*, Vol. 1, No. 4, 2018, s. 261-266.
- Nunez Catherine, "Artificial Intelligence and Legal Ethics: Whether AI Lawyers Can Make Ethical Decisions", *Tulane Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 20, 2017, s. 189-204.
- Özçelik Barış, "Yapay Zekânın Veri Koruma, Sorumluluk ve Fikri Mülkiyet Açısından Ortaya Çıkardığı Hukuki Gereksinimler", *Adalet Dergisi* 2021/1, S. 66, s. 87-116.
- Özdemir Nagihan, "Yapay Zekâ Işığında Avukatlık Mesleğinin Dönüşümü: Üniversiteler ve Baroların Rolü", *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*, İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019, s. 40-45. (www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15324, e.t. 30.8.2021).
- Polat Akgün Deniz, "Adil Yargılanma Hakkı ve Hukuk Devleti Işığında "Şiddete Uğramış Kadın Sendromu" Üzerine Bir İnceleme", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 1, 2022, s. 145-175.
- Rawls John, *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Cambridge 1994.
- Rawls John, "Justice As Fairness", *The Journal of Philosophy*, Vol. 54, No. 22, 1957, s. 653-662.
- Raz Joseph, "The Rule of Law and Its Virtue", *The Authority of Law: Essays on Law and Morality içinde*, Oxford University Press, Oxford 1979, s. 210-229.
- Re Richard M./Solow-Niederman Alicia, "Developing Artificially Intelligent Justice", *Stanford Technology Law Review*, Vol. 22, No. 2, 2019, s. 242-289.
- Reid Karen, *A Practitioner's Guide to The European Convention on Human Rights*, Sweet & Maxwell, Londra 1998.
- Reiling A. Dory, "Courts and Artificial Intelligence", *International Journal for Court Administration*, Vol. 11, No. 2, 2020, s. 1-10.
- Rosenfeld Michel, "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy", *Southern California Law Review*, Vol. 74, 2001, s. 1307-1352.
- Soukupova Jana, "AI-Based Legal Technology: A Critical Assessment of the Current Use of Artificial Intelligence in Legal Practice", *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol. 15, No. 2, 2021, s. 279-300.

- Taner F. Gökçen, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Thompson Steven John, *Machine Law, Ethics, and Morality in the Age of Artificial Intelligence*, IGI Global, Hershey 2020.
- Uygur Gülriz, “Adalet ve Hukuk Devleti”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 53, S. 3, 2004, s. 29-38.
- Waldron Jeremy, “The Rule of Law and the Importance of Procedure”, *Nomos 50: Getting The Rule of Law* (ed. James E. Fleming), New York University Press, New York 2011, s. 3-31.
- Walters Ed, “The Model Rules of Autonomous Conduct: Ethical Responsibilities of Lawyers and Artificial Intelligence”, *Georgia State University Law Review*, Vol. 35, No. 4, 2019, s. 1073-1092.
- Walton Douglas, *Argumentation Methods for Artificial Intelligence in Law*, Springer, Heidelberg 2015.
- Wilson James/Daughtery R. Paul, “Collaborative Intelligence: Humans and AI Are Joining Forces”, *Harvard Business Review* 2018, <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces>, e.t. 07.10.2021.
- Yılmaz Gizem, “Yapay Zekânın Yargı Sistemlerinde Kullanılmasına İlişkin Avrupa Etik Şartı”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C. 28, S. 1, 2020, s. 27-55.
- Zeytin Zafer/Gençay Eray, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, *Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2019, s. 39-70.

Mahkeme Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

- Artico v. Italy, No. 6694/74, 13.05.1980.
- Rasmussen v. Denmark, No. 8777/79, 28.11.1984.
- Ludi vs. Switzerland, No. 12433/86, 15.06.1992.
- Kraska v. Switzerland, No. 20398/92, 19.04.1993.
- Ruiz-Mateos v. Spain, No. 12952/87, 23.06.1993.
- Dombo Beheer B. V. v. Netherlands, No. 14448/88, 27.10.1993.
- Kerojarvi v. Finland, No. 17506/90, 19.07.1995.
- Ankerl v. Switzerland, No: 17748/91, 23.10.1996.
- De. Haes and Gijssels v. Belgium, No: 19983/92, 24.02.1997.
- Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain, No. 10590/83, 06.12.1998.
- Krombach v. France, No. 29731/96, 13.02.2001.
- A.B. v. Slovakia, No: 41784/98, 04.03.2003.
- Marcello Viola v. Italy, No: 45106/04, 05.10.2006.
- Zagorodnikov v. Russia, No: 66941/01, 07.06.2007.
- Insanov v. Azerbaijan, No: 16133/08, 14.03.2013.
- Loboda v. Ukraine, No. 8865/06, 17.11.2016.

Loboda v. Ukraine, No: 8865/06, 17.11.2016.

Palchik v. Ukraine, No: 16980/06, 02.03.2017.

Anayasa Mahkemesi Kararları

E. 1991/2, K. 1991/30, k.t. 19.9.1991.

E. 1992/8, K. 1992/39, k.t. 16.06.1992.

E. 2004/25, K. 2008/42, k.t. 17.01.2008.

E. 2012/69, K. 2012/149, k.t. 11.10.2012.

Nevruz Bozkurt Başvurusu, No: 2013/664, 17.09.2013.

Tuğba Arslan Başvurusu, B. No. 2014/256, 25.06.2014.

Ali Kemal Tekin Başvurusu, No: 2014/875, 02.02.2017.

Diğer Mahkeme Kararları

Burns v. Oluo, 360 U.S. 252, 257-58 (1959).

Resmî Gazete Sayıları

RG. 19.03.1954, S. 8662.

RG. 16.09.1992, S. 21347.

İnternet Kaynakları

Cecille de Jesus, "AI Lawyer "Ross" Has Been Hired By Its First Official Law Firm", (<https://futurism.com/artificially-intelligent-lawyer-ross-hired-first-official-law-firm>, e.t. 13.10.2021).

DoNotPlay, <https://donotpay.com>, e.t. 4.1.2022.

European Commission, Ethics Guidelines for Trustworthy AI: High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019 (<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>, e.t. 01.10.2021) (Ethics Guidelines)

European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment, <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>, e.t. 8.10.2021.

Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, 2019. (https://www.echr.coe.int/Documents/GuideArt_6_ENG.pdf, e.t. 05.10.2021.)

<https://blog.rossintelligence.com/post/announcement>, e.t. 3.9.2021.

Regulation of the European Parliament and of the Council-Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts, 2021/0106 (COD), 21.04.2021, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF, e.t. 09.10.2021.

White Paper on Artificial Intelligence-a European Approach to Excellence and Trust, Brussels, 19.2.2020, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf, e.t. 09.10.2021.